

FUQAROLIK KOMPETENSIYASINING IJTIMOIIY FAOLLIKKA YO'NALTIRILGAN NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI

Chirchiq davlat pedagogika universiteti mustaqil izlanuvchisi

Rustambekova Nigora Abduganisovna

Annotatsiya: Ushbu maqola ijtimoiy faol fuqarolik tushunchasining ta'rifi va ahamiyati xususida quyidagi tushunchalarni ko'rib chiqamiz:

- Fuqarolik jamiyatida ijtimoiy faol fuqarolikning o'rni.
- Maqolaning maqsadi va vazifalari: ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasining nazariy va metodologik asoslarini o'rganish.

Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasining nazariy asoslari

- Kompetensiya tushunchasi va uning ijtimoiy faol fuqarolikdagi o'rni.
- Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasining tarkibiy qismlari:
- Bilim (ijtimoiy muammolar haqida bilim).
- Ko'nikmalar (munozara, muloqot, hamkorlik).
- Qadriyatlar (fuqarolik mas'uliyati, adolat, tenglik).
- Ijtimoiy faol fuqarolikning falsafiy, psixologik va pedagogik asoslari

Key words: Kompetensiya, bilim, ko'nikma, qobiliyat, hatti-harakat, Ijodiy kompetensiya;

KIRISH. Ijtimoiy faol fuqarolik – bu fuqarolarning o'z jamiyatining ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotida faol ishtirok etishi, jamiyatning rivojlanishiga o'z hissasini qo'shishi va ijtimoiy mas'uliyatni anglashi bilan bog'liq tushunchadir. Bu tushuncha fuqarolarning nafaqat o'z huquqlarini bilishi, balki ularni amalda qo'llashi, shuningdek, boshqalarning huquqlarini hurmat qilishi va jamiyat manfaatlari uchun faoliyat ko'rsatishini o'z ichiga oladi.

Ijtimoiy faol fuqarolik quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Huquqlar va majburiyatlarni anglash – Fuqarolarning o'z huquqlari va majburiyatlarini bilishi, ularni amalda qo'llashi.
2. Jamiyat manfaatlari uchun faoliyat – Fuqarolarning mahalla, shahar yoki mamlakat miqyosida ijtimoiy loyihalarda ishtirok etishi, ko'ngilli faoliyat bilan shug'ullanishi.
3. Ijtimoiy mas'uliyat – Fuqarolarning o'z harakatlari va qarorlarining jamiyatga ta'sirini anglashi va shu asosida mas'uliyatli harakat qilishi.
4. Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish – Fuqarolarning nodavlat tashkilotlar, jamoat tashkilotlari va boshqa fuqarolik institutlari faoliyatida qatnashishi.

Kompetensiya – bu shaxsning ma'lum bir soha yoki faoliyatda muvaffaqiyatli ishlashi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikmalar, qobiliyatlar va xatti-harakatlar majmuidir. Bu tushuncha nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy qo'llash qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Kompetensiya shaxsning muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish va samarali faoliyat ko'rsatish qobiliyatini ifodalaydi.

Kompetensiyaning asosiy xususiyatlari:

1. Bilim – Ma'lum bir soha bo'yicha nazariy asoslar va faktlar.
2. Ko'nikmalar – Bilimlarni amaliyotda qo'llash qobiliyati.
3. Qobiliyatlar – Muammolarni hal qilish, yangi sharoitlarga moslashish va ijodiy yondashuv.
4. Hatti-harakatlar – Maqsadga erishish uchun zarur bo'lgan munosabat va motivatsiya.

Kompetensiya Turlari:

1. Kasbiy kompetensiya – Ma'lum bir kasb yoki mutaxassislik bo'yicha bilim va ko'nikmalar.
 - Misol: Dasturiy ta'minot muhandisi uchun dasturlash tillarini bilish.
2. Fuqarolik kompetensiyasi – Jamiyatda fuqarolik huquqlari va majburiyatlarini anglash va ularni amalda qo'llash.
 - Misol: Fuqarolarning saylovlarda qatnashishi yoki ijtimoiy loyihalarda ishtirok etishi.

3. Madaniy kompetensiya – Turli madaniyatlar va odatlarga nisbatan bag'rikenglik va ularni hurmat qilish.

- Misol: Xalqaro hamkorlikda madaniy farqlarni hisobga olish.

4. Kommunikativ kompetensiya – Samarali muloqot qilish va boshqalar bilan hamkorlik qilish qobiliyati.

- Misol: Jamoada ishlash va munozaralarda qatnashish.

5. Ijodiy kompetensiya – Yangi g'oyalar va yechimlarni ishlab chiqish qobiliyati.

- Misol: Innovatsion loyihalarni amalga oshirish.

Kompetensiyaning Rivojlanishi:

Kompetensiyaning rivojlantirish quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Bilim olish – Nazariy asoslarni o'rganish.

2. Amaliyot – Bilimlarni amaliyotda qo'llash orqali ko'nikmalarni oshirish.

3. Baholash – Olingan natijalarni tahlil qilish va kamchiliklarni aniqlash.

4. Takomillashtirish – Doimiy ravishda yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish.

Kompetensiyaning Ahamiyati:

- Shaxsiy rivojlanish – Kompetensiya shaxsning professional va shaxsiy jihatdan rivojlanishiga yordam beradi.

- Kasbiy muvaffaqiyat – Yuqori kompetensiya darajasi kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatni ta'minlaydi.

- Ijtimoiy faollik – Fuqarolik kompetensiyasi jamiyatda faol ishtirok etishni oshiradi.

- Innovatsiyalar – Ijodiy kompetensiya yangi g'oyalar va texnologiyalarni ishlab chiqishga imkon beradi.

Kompetensiya tushunchasi zamonaviy jamiyatda shaxsning professional, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishining asosiy omilidir. U bilim, ko'nikmalar, qobiliyatlar va xatti-harakatlarning uyg'unligini talab qiladi. Kompetensiyaning rivojlantirish orqali shaxs nafaqat o'z faoliyatida muvaffaqiyatga erishadi, balki jamiyatning rivojlanishiga ham hissa qo'shadi.

Ijtimoiy faol fuqarolik quyidagi jihatlarda muhim ahamiyatga ega:

1. Demokratiyani mustahkamlash – Fuqarolarning siyosiy va ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etishi demokratik jamiyatning barqarorligini ta'minlaydi.

2. Ijtimoiy adolatni oshirish – Fuqarolarning faolligi ijtimoiy muammolarni hal qilishda adolatli yondashuvni shakllantiradi.

3. Jamiyatning uyg'unligi – Fuqarolarning o'zaro hamkorligi va mas'uliyati jamiyatda birdamlik va hamjihatlikni oshiradi.

4. Yoshlarni tarbiyalash – Ijtimoiy faol fuqarolik yoshlarni mas'uliyatli, faol va jamiyat manfaatlarini ko'zlovchi shaxslar sifatida shakllantirishga yordam beradi.

5. Ijtimoiy innovatsiyalar – Fuqarolarning yangi g'oyalar va loyihalarni amalga oshirishi jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Umuman olganda, ijtimoiy faol fuqarolik nafaqat individual shaxsning rivojlanishi, balki butun jamiyatning barqarorligi va farovonligi uchun muhim omil hisoblanadi. U fuqarolarni faol, mas'uliyatli va jamiyat manfaatlarini ko'zlovchi shaxslar sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Fuqarolik jamiyati – bu davlat va oila oralig'ida joylashgan, fuqarolarning o'z manfaatlari va jamiyatning umumiy manfaatlari uchun erkin birlashadigan, nodavlat tashkilotlar, jamoat tashkilotlari, ko'ngilli tashkilotlar va boshqa fuqarolik institutlaridan iborat tizimdir. Fuqarolik jamiyatida ijtimoiy faol fuqarolik muhim o'rinni egallaydi, chunki u jamiyatning demokratik, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishining asosiy omillaridan biridir.

Ijtimoiy Faol Fuqarolikning Fuqarolik Jamiyatidagi O'rni:

1. Demokratik Jarayonlarni Rivojlantirish:

- Ijtimoiy faol fuqarolik fuqarolarning siyosiy va ijtimoiy qarorlarni qabul qilish jarayonlarida ishtirok etishini ta'minlaydi.

- Fuqarolarning ovoz berish, murojaat qilish, norozilik bildirish kabi huquqlarini amalda qo'llash orqali demokratik institutlarning mustahkamligini oshiradi.

2. Ijtimoiy Mas'uliyatni Shakllantirish:

- Fuqarolarning jamiyatdagi muammolarga nisbatan mas'uliyatli munosabati ularning ijtimoiy faolligini oshiradi.

- Masalan, ekologik muammolar, qashshoqlik, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida fuqarolarning faol ishtiroki muammolarni hal qilishga yordam beradi.

3. Fuqarolik Tashkilotlarining Faolligini Oshirish:

- Ijtimoiy faol fuqarolar nodavlat tashkilotlar (NNT), jamoat tashkilotlari va ko'ngilli tashkilotlarning faol a'zolari bo'lib, ularning faoliyatini rag'batlantiradi.

- Bu tashkilotlar orqali fuqarolar o'z huquqlarini himoya qilish, ijtimoiy loyihalarni amalga oshirish va jamiyat manfaatlarini ko'zlab ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

4. Ijtimoiy Adolat va Tenglikni Ta'minlash:

- Ijtimoiy faol fuqarolik jamiyatdagi nochor guruhlar (masalan, nogironlar, qariyalar, kam ta'minlangan oilalar) huquqlarini himoya qilishga qaratilgan tashabbuslarni qo'llab-quvvatlaydi.

- Bu ijtimoiy adolat va tenglikni oshirishga xizmat qiladi.

5. Yoshlarni Fuqarolik Faoliyatiga Jalb Etish:

- Ijtimoiy faol fuqarolik yoshlarni jamiyat hayotida faol ishtirok etishga undaydi.

- Yoshlarning ijtimoiy loyihalar, ko'ngilli faoliyat va fuqarolik tashabbuslarida qatnashishi ularning mas'uliyatli va faol fuqarolar sifatida shakllanishiga yordam beradi.

6. Ijtimoiy Innovatsiyalar va Taraqqiyotni Rag'batlantirish:

- Ijtimoiy faol fuqarolar yangi g'oyalar va loyihalarni amalga oshirish orqali jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shadilar.

- Masalan, texnologik yechimlar, ijtimoiy tadbirlar va madaniy loyihalar orqali jamiyatning turli sohalarida yaxshilanishlar kuzatiladi.

7. Fuqarolarning Huquqlarini Himoya Qilish:

- Ijtimoiy faol fuqarolik fuqarolarning o'z huquqlarini bilishi va ularni himoya qilish uchun kurashishini anglatadi.

- Bu davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi muvozanatni saqlashga yordam beradi.

Ijtimoiy faol fuqarolik fuqarolik jamiyatining rivojlanishi va barqarorligi uchun asosiy omil hisoblanadi. U fuqarolarning jamiyat hayotida faol ishtirok etishini, ularning huquqlarini himoya qilishini va ijtimoiy mas'uliyatni oshirishini ta'minlaydi. Fuqarolik jamiyatida ijtimoiy faol fuqarolikning yuqori darajasi demokratik qadriyatlar, ijtimoiy adolat va jamiyatning uyg'unligini mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dewey, J. (1916). Democracy and Education. New York: Macmillan.
2. Marshall, T. H. (1950). Citizenship and Social Class. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Yuldashev, M. (2022). Fuqarolik jamiyati va ijtimoiy taraqqiyot. Toshkent: Fan.
4. Rahmonov, A. (2021). Ijtimoiy faollik va yoshlarning huquqiy ongini oshirish. Toshkent: Ma'naviyat.